

O93, f. 5vb; V630, f. 21va; N442, f. 21va; I83, f. 41rb; VD38, f. 37vb; SG670, f. 55a; Bcan4, f. 43r; E97, f. 21'vb; P102; S105, f. 23v

Coll. Ans. ded. 1. **IV,3** (51–54 Reliqui... ordinentur); 2. **III,37** (62–101 Accusatio... subiacet); 3. **III,38** (154–165 Haec... agnoverint); 4. **III,39** (168–187 Si... dixerit); 5. **III,40** (216–226 Si... iubentur); 6. **IV,23** (229–244 Porro... fecerunt); 7. **II,2** (249–276 Ceterum... domini); 8. **I,2** (249–276 Ceterum... domini); 9. **I,73** (326–384 Provinciae... sequentes); 10. **XII,3** (401–477 Illis... saeculorum)

Ps.-Remedius 1. **c. 11** (29–51 Ordinationes... celebretur); 2. **c. 12** (62–75 Accusatio... portandi); 3. **c. 13** (160–177 si... funguntur)

Burchard 1. **I,15** (29–51 Ordinationes... celebretur); 2. **II, 5** (229–244 Porro... fecerunt); 3. **I,1** (281–291 In... adduxit)

Sentenzen 1. **c. 160** (29–56 Ordinationes... potest); 2. **c. 70** (160–177 si... funguntur)

Anselm v. Lucca 1. **VI,45** (29–56 Ordinationes... potest); 2. **III,32** (62–81 Accusatio... discernit); 3. **III,36** (160–177 si... funguntur); 4. **VII,84** (229–240 Porro... nominantur); 5. **I,1** (281–291 In... adduxit); 6. **VI,104** (353–371 Et... intellegentiam)

Bonizo 1. **II,24** (29–51 Ordinationes... celebretur); 2. **III,43** (62–82 Accusatio... omnes, *Rubrik*: De eadem re); 3. **IV,50** (281–289 In... domino);

Coll. trip. 1. **A2,9** (29–43 Ordinationes... desint); 2. **A 2,10** (44–54 Porro... celebrent); 3. **A 2,11** (62–98 Accusatio... mei); 4. **A 2,12** (119–158 si... dicuntur); 5. **A 2,13** (160–205 Sed... concessisset); 6. **A 2,14** (281–295 In... praedicaverunt); 7. **A 2,15** (295–330 Iphis... renovata); 8. **A 2,16** (330–345 et... alii); 9. **A 2,17** (346–363 Reliquae... terminentur); 10. **A 2,18** (390–396 Sane... consolidare, *Rubrik*)

Ivo, Decr. 1. **V,69** (29–51 Ordinationes... celebretur); 2. **V,238** (62–205 Accusatio... concessisset); 3. **VI,25** (229–240 Porro... nominantur); 4. **V,1** (281–308 In... sufficiat); 5. **VI,44** (304–308 electi... sufficiat); 6. **V,53** (326–363 Provinciae... terminentur)

Ivo, Pan. 1. **III,12** (29–40 Ordinationes... ordinationem); 2. **III,17** (41–51 si... celebretur); 3. **IV,58** (62–68 Accusatio... calumniari); 4. **IV,34** (160–177 si... funguntur); 5. **III,82** (281–306 In... ecclesia); 6. **IV,23** (326–363 Provinciae... terminentur)

Polycarpus 1. **II,8,1** (29–56 Ordinationes... potest); 2. **V,1,41** (62–81 Accusatio... discernit); 3. **V,1,5** (160–177 si... funguntur); 4. **II,1,1** (202–210 Eiectionem... subditos); 5. **II,24,1B** (353–371 licet... intellegentiam)

Slg. in drei Büchern 1. **II,2,1** (29–56 Ordinationes... potest); 2. **II,32,49** (62–75 Accusatio... portandi); 3. **II,32,106** (216–226 si... iubentur); 4. **I,12,5** (326–353 Provinciae... fruerentur); 5. **II,6,2** (353–371 licet... intellegentiam)

Gratian 1. **D. LXXV, c. 1** (29–40 Ordinationes... ordinationem); 2. **D. LXIV, c. 2** (29–43 Ordinationes... desint); 3. **D. LXVI, c. 2** (44–51 Porro... celebretur); 4. **D. LXVII, c. 1** (51–56 Reliqui... potest); 5. **C. II, q. 7, c.15** (62–177 Accusatio... funguntur); 6. **D. LXXIX, c. 11** (202–205 Eiectionem... concessisset); 7. **C. VI, q. 1, c. 1** (216–226 Si... iubentur); 8. **D. LXXXIV, c. 6** (229–240 Porro... nominantur); 9. **D. XXI, c. 2** (281–306 In... ecclesia); 10. **D. XCIX, c. 1** (326–353 Provinciae... fruerentur); 11. **D. XLV, c. 18** (390–396 Sane... consolidare)

CUIUS^a SUPRA AD EPISCOPOS ITALIAE^b
 5 DIRECTA DE ORDINATIONE
 ARCHIEPISCOPORUM^c ET RELIQUORUM
 EPISCOPORUM ATQUE SACERDOTUM ET DE
 FIDE CETERISQUE^d CAUSIS.

Bcan4: XVIII

10 *P102: XVIII de ordinatione episcoporum atque sacerdotum*
 <N442, f. 21vb> [H. 18] Anacletus^e episcopus universis
 episcopis in Italia constitutis.
 Quoniam apostolicae sedis debitam reverentiam^f
 <SG670, p. 55b> erga me^g caritas vestra distribuit,
 15 quia^h plurimumⁱ, carissimi filii^j, praebuistis - nam
 licet^k ecclesiae, <E97, f. 22ra> in qua sanctus
 apostolus residens docuit^l, quodammodo^m <I83, f.
 41va> nos gubernacula teneamus, tamen profitemurⁿ
 nos honore et sanctitate^o minores esse et propterea
 20 omnino festinamus, ut ad gloriam eius beatitudinis
 pervenire possimus - igitur^p consultationibus^q vestris
 plenius responderemus, si^r licuisset, sed^s infirmitatis ac
 reliquarum oppressionum onere pressi, breviter, prout
 dominus tribuit^t et^u, ut a beato Petro^v principe^w
 25 apostolorum^x <V630, f. 21vb> sumus instructi, a quo
 et presbyter sum ordinatus, scribere vobis, sicut
 petistis, non denegavimus^y.

O93; S105: De ordinatione episcoporum

4 a *Überschrift*] EPISTOLA SANCTI ANACLETI PAPAE DE
 PRIMORDIO VEL ORDINATIONE PONTIFICUM *SG670;*
Überschrift fehlt | b ITALIAE *korr. aus ITALI O93 6 c*
 ARCHIEPISCOPORUM ET RELIQUORUM *fehlt I83; VD38;*
Bcan4; P102 8 d CETERISQUE korr. aus CERISQUE VD38
 11 e nacletus *S105 13 f am Rande honorem VD38 14 g me] me*
 et *P102 15 h quam korr. aus quia SG670; quam E97; S105 | i*
 plurimam *SG670; S105 | j filii fehlt N442 16 k am Rande*
 quamvis *VD38 17 l docuerit E97 | m quodammodum VD38;*
 quomodo *E97 18 n am Rande manifestamur VD38 19 o*
 sanctitate *korr. aus sanctitatem I83 21 p am Rande drei Punkte*
N442 | q am Rande interrogationibus VD38 22 r sci Bcan4 | s
 sed *fehlt VD38; P102 24 t distribuit I83 | u et fehlt V630; N442;*
E97; P102; BIII3 | v Petro] petro apostolo S105 | w principe
 apostolorum] apostolorum principe *korr. aus principe SG670*
 25 x apostolorum *fehlt I83; VD38; Bcan4; P102; S105 27 y*
 negabimus *VD38; P102*

2. Anacletus-Brief, 13–21 Quoniam ... possimus] Cass. hist. trip. IX. 15.
 25–26 a ... ordinatus] Vita Anacl. in libr. pontific. c. 2.

Ordinationes^z episcoporum auctoritate apostolica ab
 omnibus, <VD38, f. 38rb> qui in eadem fuerint 30
 provincia episcopis^a, sunt^b celebrandae. Qui^c simul
 convenientes scrutinium^d diligenter agant ieiuniumque
 cum omnibus precibus celebrent et manus cum sanctis
 evangeliis, quae praedicaturi sunt, imponentes
 dominica <SG670, p. 56a> die hora tertia orantes 35
 sacraque unctione exemplo prophetarum et regum
 capita eorum more apostolorum et Moysi unguentes^e,
 quia omnis sanctificatio constat in spiritu sancto,
 cuius virtus invisibilis sancto est chrismati^f permixta^g,
 et hoc ritu^h solemnemⁱ celebrent ordinationem. Quod 40
 <I83, f. 41vb> si omnes simul convenire minime
 poterint^j, assensum tamen suis precibus praebeant, ut
 ab ipsa <O93, f. 6ra> ordinatione animo non desint^k.
 Porro^l et Hierosolimitarum^m primusⁿ archiepiscopus
 beatus Iacobus, qui Iustus dicebatur, et secundum 45
 carnem^o domini^p nuncupatus est frater, a Petro, Iacobo

29 z am Rande z V630; am Rande Nota E97 **31** a episcopis
 fehlt I83; SG670; S105 | b sunt fehlt VD38 | c am Rande Nota
 N442 **32** d interlinear inquisitionem VD38 **37** e ungentes I83;
 unguentes korr. aus ungentes E97 **39** f chrismate SG670; Bcan4;
 P102; S105 | g permulgata, interlinear pro SG670; permulgata
 S105 **40** h am Rande consuetudine VD38 | i solemnem E97 **42** j
 potuerint I83; VD38; SG670; Bcan4; E97; P102; S105 **43** k
 desint korr. aus desinit VD38; desinant E97 **44** l am Rande z
 V630 | m hierosolimitarum I83 | n prius Bcan4 **46** o carnem
 domini korr. aus carnem P102 | p domini fehlt VD38

29–31 Ordinationes... celebrandae] sec. c. 4. conc. Nic. Cf. Ioann. III.
44–45 Porro... dicebatur] conc. Nic. praefat. in cod. Quesnell. (Leon. M.
 op. ed. Baller. 3, 24). Cf. Annic. 1.

30–31 fuerint... provincia] provincia sunt DG₂ **31** episcopis] fehlt RC₁;
 DB₁ | sunt... celebrandae] celebrandae sunt DG₂ **31–40** Qui...
 ordinationem] fehlt DG₂ **32** diligenter... ieiuniumque] fehlt DG₁
33 omnibus] convenientibus; DB₁; ID₁; fehlt DG₁ **34** quae... sunt] fehlt
 DG₁ **35** dominica] dominicaque 3L₁ **36** exemplo... prophetarum]
 prophetarum exemplo DG₁ **36–37** et... eorum] regum capita
 perungentium eos DG₁ **37** more] exemplo IP₁ **39** sancto... est] est
 sancto 3L₁ | chrismati] chrismate RC₁; DB₁ | permixta] permulgata RC₁;
 promulgata DB₁ **40** et] fehlt DB₁ | ordinationem] ordinem IP₁
41 simul... convenire] convenire simul DB₁ | convenire... minime]
 minime convenire PG₁ | minime] non IP₂ **42** poterint] potuerint RC₁;
 DB₁ | suis] suum 3L₁ | precibus] precibus et scriptis DB₁; ID₁ | precibus...
 praebeant] prebeant precibus DG₂; 3L₁ **43** desint] desistant CT₁
44 Hierosolimitarum] Hierosolimitanorum ID₁; ierosolimitanus 3L₁
 archiepiscopus] episcopus DB₁; IP₂ **46** nuncupatus... frater] frater
 nuncupatus est DG₃

et Ioanne apostolis est ordinatus, successoribus
videlicet dantes formam eorum, ut minus quam a
tribus episcopis reliquisque <Bcan4, f. 43v> omnibus
50 assensum^q praebentibus^r nullatenus episcopus ordinetur^s
et communi^t voto ordinatio celebretur. Reliqui^u vero
sacerdotes^v a proprio ordinentur episcopo, ita ut cives
et alii^w sacerdotes assensum praebeant et^x ieiunantes
ordinationem celebrent. Similiter et diaconi ordinentur.
55 Ceterorum^y autem graduum distributio trium veracium
testium episcopi scilicet probatione sufficere^z potest^a.

O93; N442; VD38: De non accusandis episcopis

Bcan4: XVIII

60 *P102: XVIII De non accusandis episcopis de accusatione
episcoporum*

S105: De accusatione sacerdotum

[H. 19] Accusatio^b quoque^c eorum, super^d qua nos
<SG670, p. 56b> consulere^e <VD38, f. 38rb>
voluistis, non nisi ab^f idoneis et^g probatissimis viris,
65 qui et suspicionibus et sceleribus^h careant, fieri debetⁱ,
quia dominus sacri sui corporis tractatores a vilibus et

---

50 q ascensum *VD38* | r praebentibus *korr. aus* praebeantibus *SG670* | s ordinentur *korr. aus* ordinetur *Bcan4*; ordinetur *korr. aus* ordinator *S105* **51** t communi voto] communiter *VD38*; *P102* | u *am Rande z V630* **52** v *interlinear* presbyteri *SG670* **53** w aliis *I83* | x Et *korr. aus E SG670* **55** y Ceterorum autem graduum distributio trium veracium testium episcopi scilicet probatione sufficere potest *fehlt I83; VD38; SG670; Bcan4; P102; S105* **56** z sufficere potest] potest sufficere *E97* | a possunt *V630* **62** b *am Rande z V630; am Rande drei Punkte N442* | c quoque eorum] eorum quoque *V630; E97* | d super] super de *VD38* **63** e *am Rande* interagant *VD38* **64** f ab *korr. aus* non *S105* | g et] et a *P102* **65** h *am Rande* peccatis *VD38* | i debet *korr. aus* debent *VD38*

48–51 ut...celebretur] sec. c. 4. conc. Nic. Cf. Annic. 1, Ioann. III. pp. ep. **51–54** Reliqui...ordinentur] sec. c. 22. conc. IV. Carth. **64 64** ab...idoneis] int. c. 13. C. Th. XI. 39. Cf. Telesf. 4, Iul. 12. **64–81** et...discernit] Ben. II 381 (viri probatissimi). 362, c. 13. Angilr., Ben.III. 441. (cap. eccles. a. 789. c. 45, Isid. sent. III. 39. no. 5). Cf. Pii 4, Iul. 16, Euseb. 9.

---

47 est...ordinatus] ordinatus est *DG₃* **48** dantes] dans *AL₁; 3L₁*; dantibus *CT₂* **50** episcopus] *fehlt DB₁; ID₁; IP₂* **51** et] et cum *DB₁* | vero] *fehlt DG₄* **54** ordinationem...celebrent] celebrent ordinationem *DG₄* Similiter...ordinentur] *fehlt 3L₁* **56** testium] testimonium *DG₄* | scilicet] *fehlt AL₁* **62** quoque] *fehlt IP₃; PG₂* | quoque...eorum] eorum quoque *ID₂* | eorum] episcoporum *AL₂; BS₂; 3L₂* **65** et¹] ex *RC₂* **66** sui...corporis] corporis sui *DG₅*

reprobis <E97, f. 22rb> ac non idoneis personis
infamari noluit^j nec calumniari permisit, sed ipse^k
proprio flagello peccantes <S105, f. 24r> sacerdotes a^l
templo eiecit. 70

I83: Nota Ut episcopi solum iudicantur a deo
Unde liquet^m, quod <I83, f. 42ra> summi sacerdotes,
id est episcopi, a deo sunt iudicandi, <N442, f. 22ra>
non ab humanis aut pravae vitae hominibus lacerandi,
sed potius abⁿ omnibus^o fidelibus portandi ipso^p 75
domino exemplo^q dante, quando per seipsum et non
per^r alium vendentes^s et ementes eiecit^t de templo et
mensas^u nummulariorum^v et^w cathedras vendentium
proprio evertit flagello et eiecit de templo. Et sicut
alibi ait: Deus stetit in synagoga deorum, in medio 80
autem deos^x discernit. Et alibi: Ego^y dixi^z: Dii estis et
filii excelsi^a omnes. Nullus enim, ut^b reor, invenitur
inter nos, qui velit suum servum ab alio^c quam^d
<V630, f. 22ra> a se iudicari^e. Quod^f si praesumptum
fuerit, aut multa ipsa^g indignatione^h irascitur aut 85
potius ultionemⁱ <SG670, p. 57a> quaerit super eo^j.
Si vero hoc inter homines agitur, quid putatis faciet

68 j noluit *korr. aus* voluit SG670 | k ipso P102 **69** l ex E97
72 m *am Rande* manifestum est VD38 **75** n ab *fehlt* I83;
Bcan4 | o hominibus V630; E97 | p ipso domino exemplo]
exemplo ipso domino N442; ipso domino exemplum VD38 **76** q
exemplum VD38; SG670; E97; P102; S105 **77** r per *fehlt*
SG670; S105 | s vendentes *korr. aus* vedentes SG670 | t eieci I83
78 u mensas *korr. aus* menses V630 | v nummulariorum *korr. aus*
nummulariorum SG670; *nummulariorum* S105 | w et cathedras]
cathedrasque SG670; S105 **81** x deus N442; I83; *Bcan4* | y Ego
dixi *korr. aus* Ego N442 | z dixit *Bcan4* **82** a exelsi *Bcan4* | b
am Rande arbitror VD38 **83** c aliquo P102 | d quam] qua nisi
VD38; nisi P102 **84** e iudicant VD38 | f Quod si *korr. aus* Quod
N442 **85** g ipse V630; SG670; S105; ipsa *fehlt* E97 | h
indignationem VD38 **86** i *am Rande* vindictam VD38 | j eos
SG670; S105

81–82 Ego... omnes] Ps. LXXXI. 6.

68 permisit] *fehlt* CT₃; DG₅ **69–72** a... sacerdotes] *fehlt* 3L₂
74 lacerandi] lacerandis 3L₂ **75** sed... portandi] *fehlt* BS₂ | omnibus]
hominibus ID₂ **76** exemplo] exemplum BS₂ | quando] quoniam DG₅
77 templo] templo sacerdotes CT₃; ID₂; DG₅ **77–82** et²... omnes] ID₂;
DG₅ **79–82** Et... omnes] *fehlt* CT₃ **80** ait] legitur PG₂; dicit BS₂
82–83 invenitur... nos] ID₂ **83** suum... servum] servum suum ID₂; DG₅
85 ipsa... indignatione] indignatione ipse CT₃; ID₂; DG₅ **86** ultionem]
vindictam CT₃; ID₂; DG₅ **87–96** Si... scandalum] *fehlt* CT₃; ID₂; DG₅

214 deus deorum et dominus dominantium, qui^k ultionem
 suorum promisit non^l differre^m servorumⁿ? Unde et
 90 ipse per prophetam loquitur dicens: Deus ultionum
 dominus, deus ultionum <VD38, f. 38va> libere egit,
 et reliqua. Et apostolus inquit: Tu, quis es, qui
 iudicas servum^o alienum? Suo enim <I83, f. 42rb>
 domino stabit^p aut cadit^q. Et ipse: Nolite iudicare in^r
 95 invicem, sed hoc^s iudicate magis, ne ponatis
 offencilum fratri vel scandalum. Et dominus per
 prophetam inquit: Qui vos^t tangit, tangit pupillam
 oculi mei. Nam si aliquis nunc in malum oculos
 alicuius principis incipit tractare, manifeste reus
 100 maiestatis iudicatur et infamis^u efficitur aut potius
 capitali sententiae^v subiacet.
 Haec, fratres, valde cavenda sunt, et quod homines
 nolunt sibi fieri, deo deorum non debent inferre^w, ne
 forte irascatur dominus et faciet^x vindictam eorum
 105 etiam in eos, qui non peccaverunt^y, quia perit
 saepissime iustus pro impio. Imitandus^z est etiam
 propheta, per quem dominus ait: Perambulabo^a
 <SG670, p. 57b> in simplicitatem^b cordis mei, in
 medio domus meae, non proponebam coram^c oculis^d
 110 verbum os Belial^e, detrahentem^f in abscondito

88 k per *Bcan4* **89** l am *Rande* prolongare *VD38* | m differre
korr. aus deferre *V630* | n suorum *Bcan4* **93** o servum alienum]
 alienum servum *Bcan4* **94** p stat *korr. aus* stabit *V630*; stat
VD38; *P102* | q cadet *I83*; *SG670*; *E97*; *S105*; cadit *korr. aus*
 cadet *Bcan4* | r in *fehlt* *V630* **95** s hoc *fehlt* *I83*; *SG670*; *Bcan4*;
S105 **97** t vos tangit] tangit vos *E97* **100** u am *Rande*
 repraehensibilis vituperabilis *VD38* **101** v sententia *I83*; *Bcan4*
103 w inferri *V630*; *N442* **104** x faciat *N442*; *SG670*; *E97*;
S105 **105** y peccaverunt] peccaverunt ut *I83*; *Bcan4*; peccaverunt
 et *SG670*; *S105* **106** z imitandus *korr. aus* imatandus *I83* **107** a
 Perambulo *Bcan4* **108** b simplicitate *I83*; *VD38*; *SG670*; *Bcan4*;
E97; *P102*; *S105* **109** c ante *E97* | d oculis *korr. aus* oculis n
I83; oculos *E97* **110** e belii *P102* | f Drahentem *O93*;
 Detrahentes *Bcan4*

90–91 Deus... egit] Ps. XCIII. 1. **92–94** Tu... cadit] Rom. XIV. 4.
94–96 Nolite... scandalum] l. c. v. 13. **97–98** Qui... mei] Zach. II. 8.
98–101 Nam... subiacet] cf. Alex. 5. **105–106** quia... impio] Ben. II.
 370. (I Petr. III. 18). Sixt. I. pp. 4, Greg. M. ad Fel.
107–111 Perambulabo... interficiebam] sec. Ps. C. 2. 3. 5.

94 Et] Unde et *CT3*; *ID2*; *DG5* **96–97** per... inquit] ait per prophetam
ID2; *DG5* **97** inquit] *fehlt* *CT3* **98–119** Nam... Et] Et paulo post De
 laceratoribus servorum Dei *ID2*; Et paulo post *DG5*

sodalem^g suum, hunc interficiebam. Et^h hiⁱ cavendi sunt, e^j quibus Salomon ait: <E97, f. 22va> Sicut noxius^k l¹ est, qui mittit lanceas et sagittas et^m mortem, sic vir, qui fraudulenterⁿ nocet^o amico suo, et cum fuerit depraehensus^p, dicit^q: Ludens^r <I83, f. 42va> feci. Sicut carbones ad prunas et^s ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitatur <VD38, f. 38vb> rixas, verba susurronis^t quasi simplicia, et ipsa perveniunt ad intima ventris. <BII13, f. 34va> Et si detractores quorumque^u graviter iudicantur^v et in perditionis laqueum cadunt, multo magis laceratores et detractores^w atque^x accusatores memoratorum eius famulorum atque persecutores damnantur, et in baratrum^y, nisi se correxerint et per eorum satisfactionem condignam egerint^z poenitentiam^a, indubitanter vadunt et vindicibus flammis exurunt. Quapropter oportet omnes ab his cavere <N442, f. 22rb> et non solum non^b facere, sed nec facientibus^c consentire^d, quia non solum, <SG670, p. 58a> qui faciunt, damnantur, sed qui consentiunt facientibus. De talibus <S105, f. 24v> et his similibus ipsa veritas

111 g *am Rande* socium VD38 | h Et hi *korr. aus* Et Bcan4 | i hi *fehlt* I83; SG670; S105 **112** j de VD38; SG670;; de *korr. aus* e E97 **113** k *am Rande* nocivus VD38 | l noxium P102 | m ad VD38; P102 **114** n fradulenter VD38; fraudolenter SG670; fraudulentem Bcan4 | o nocet *korr. aus* noceat S105 **115** p depraehensus dicit] depraehensus dicit *korr. aus* depraehensus VD38 | q dicit *fehlt* O93; N442; dicens Bcan4; dicit VD38; P102 | r ludens *korr. aus* ledens P102 **116** s ac I83; SG670; Bcan4 **118** t *am Rande* secreti detractoris VD38 **120** u *am Rande* singulorum VD38 | v vindicantur I83; SG670; Bcan4; S105 **122** w detractores atque accusatores *korr. aus* detractores P102 | x aque I83 **124** y *am Rande* foveam VD38 **125** z egerit I83; Bcan4 | a poenitentiam *korr. aus* poenitantiam SG670 **128** b non *fehlt* N442; I83; VD38; SG670; Bcan4; P102; BII13; S105 c facientibus *korr. aus* facientibus V630; facientes N442 **129** d assentire I83; Bcan4; assentiri SG670; S105

112–119 Sicut... ventris] Prov. XXVI. 18. 19. 21. 22. **129–130** quia... facientibus] Ben. III. 261. 386. (Rom. I. 32). Cf. Alex. 6, Telesf. 3, Pii 8, Fab. 6, Luc. 7, Iul. 10, Pelag. II. pp. ep. 1.

122–123 memoratorum... famulorum] famulorum Dei CT₄; ID₂; DG₅ **123** atque...persecutores] *fehlt* DG₅ **127–149** Quapropter... discordias] *fehlt* CT₄; ID₂; DG₅

ait: Vulpes foveas^e habent et volucres caeli nidos,
 filius^f autem hominis non habet, ubi caput reclinet,
 <V630, f. 22rb> id est, in talibus <Bcan4, f. 44r>
 135 non habitat dominus^g, nec ipsi manent in eo. Et
 Salomon loquitur dicens: Qui fodit foveam, incidet^h in
 eam, et qui volvitⁱ lapidem, revertitur^j ad eum^k.
 Lingua fallax^l non amat veritatem, <I83, f. 42vb> et
 os lubricum^m operatur ruinas. Grave est saxum etⁿ
 140 onerosa arena, sed ira stulti utraque^o gravior.
 Hominem, qui calumniatur^p animae, sanguinem, si^q
 usque ad^r lacum^s t^t fugerit, nemo sustinet^u, qui se
 iactat^v et <VD38, f. 39ra> dilatat^w, iurgia concitat,
 qui sperat in domino, sanabitur^x, qui confidit in corde
 145 suo, stultus^y est, qui autem graditur^z sapienter, ipse
 salvabitur. Qui fortiter premit ubera ad^a eliciendum^b
 lac, exprimit <BIII3, f. 34vb> butirum^c, qui
 vehementer emulgitur^d, elicit^e sanguinem, et^f qui^g
 provocat iras^h, producit discordias.

150 V630; E97: ORDO ACCUSATIONIS

Bcan4: XX

P102; BIII3: XX Ut facile non commoveantur aut lacerentur vel
 accusentur episcopi

132 e foveas *korr. aus* foves VD38 **133** f filius *korr. aus* filios N442 **135** g deus BIII3 **136** h incidit SG670; S105 **137** i volvit *korr. aus* volvet BIII3 | j revertetur VD38; E97; P102; BIII3 | k eum *korr. aus* eam V630 **138** l falax non *korr. aus* falax N442 **139** m *am Rande* instabile VD38 | n et *fehlt* I83 **140** o utraque] in utroque *korr. aus* utraque V630; utroque I83; VD38; SG670; Bcan4; E97; P102; BIII3; S105 **141** p calumniatur animae sanguinem] sanguinem caluminatur anime *korr. aus* sanguinem luminatur anime S105 | q si usque] suisque N442; VD38; P102 **142** r ad *korr. aus* a Bcan4 | s laqueum *am Rande* captionem perditionem VD38 | t lacum fugerit] laqueum fuerit VD38; P102; BIII3 | u suscitet I83; SG670; Bcan4; S105 **143** v *am Rande* laudat gloriatur VD38 | w delatat Bcan4 **144** x salvabitur VD38; E97; P102; BIII3 **145** y stultus *korr. aus* sultus VD38 | z *am Rande* ambulat VD38 **146** a *am Rande* ad suscipiendum VD38 b deliciendum SG670 **147** c batirum V630 **148** d emulgetur VD38; P102; BIII3; *emulget* SG670; S105 | e *am Rande* exprimit educit VD38 | f et qui *korr. aus* et V630; N442; BIII3 g qui *fehlt* O93; VD38; E97; P102 **149** h iras *korr. aus* iras et V630; iras] iras et VD38; E97; P102; BIII3

132–133 Vulpes...reclinet] Matth. VIII. 20. Luc. IX. 58.
136–149 Qui...discordias] Prov. XXVI. 27. 28. XXVII. 3. XXVIII.
 17.25.26 XXX.33.

[H. 20] Haec et alia perpericulosaⁱ considerantes apostoli
statuerunt <SG670, p. 58b>, ne facile^j <O93, f. 6rb>
commoverentur aut lacerarentur^k vel accusentur^l
columnae^m sanctaeⁿ dei ecclesiae, quae apostoli et
successores^o eorum non immerito dicuntur.

S105: De querimonia contra sacerdotes

Sed^p ^q si quis adversus eos vel ecclesias eorum
commotus^r fuerit <E97, f. 22vb> aut causas^s habuerit,
prius ad eos recurrat^t caritatis^u studio, ut familiari
colloquio commoniti^v ea sanent, quae sananda sunt, et
caritative^w emendent^x, quae iuste emendanda
agnoverint^y.

Bcan4: XXI

P102; BIII3: XXI De accusatoribus episcoporum

[H. 21] Si autem aliqui^z eos, priusquam haec^a egerint^b,
lacerare, accusare aut <I83, f. 43ra>

*I83: Nota Ut hi excommunicentur qui contra episcopos nequiter
egerint*

infestare^c praesumpserint^d, excommunicentur et minime

154 i periculosa V630; S105; *perpericulosa korr. aus perpericulo*
BIII3 **155** j *facilem I83* **156** k *lacerarentur korr. aus lacerentur*
V630 | l *accusarentur V630; SG670; E97; P102; S105* **157** m
columnę *korr. aus calumnę E97* | n *sancti VD38* **158** o
suscessores S105 **160** p *am Rande H S O93; am Rande N*
SG670 | q *sed si korr. aus sed V630* **161** r *am Rande* excitatus
VD38 | s *causas korr. aus casas Bcan4* **162** t *recurrat caritatis*
studio ut familiari colloquio commoniti ea sanent quae sananda
sunt et korr. aus recurrat VD38 | u *caritatis studio, ut familiari*
colloquio commoniti ea sanent, quae sananda sunt fehlt P102;
BIII3 **163** v *commoniti korr. aus communiti I83* **164** w *caritate*
SG670; S105 | x *emendet VD38; P102; BIII3* **165** y *agnoverit*
VD38; P102; BIII3 **168** z *aliquid Bcan4* | a *haec egerint] egerint*
haec V630 | b *egerit P102* **172** c *interlinear* *persequi VD38* | d
presumpserint korr. aus presumpserit I83

157 **157** *columnae... ecclesiae] conc. Par. a. 820 lib. I. c. 4. aut Ben. I.*
315. Cf. Zeph. 5, Sixt. II. pp. 4, Iul. 18, Fel. IV. pp. ep. 1, Pelag. II. pp. ep.
3. 160–172 Sed... excommunicentur] Ben. II. 381. c. 1. Angilr. (c. 17.
conc. V. Aurel.). Cf. Sixt. II. pp. 5, Iul. 12.

154 *perpericulosa] periculosa CT₄; ID₂; DG₅* **155** *statuerunt]*
constituerunt CT₄; DG₅ **156** *accusentur] accusarentur DG₅* **157** *dei...*
ecclesiae] ecclesiae Dei DG₅ **158** *non] ne CT₄* **160** *Sed] vor Sed Rubrik:*
Quo ordine accedendum sit ad accusationem ID₂ | *eos] sacerdotes RC₃;*
pastores 74T₂; AL₃ **163** *commoniti... sanent] ea sanent conmoniti CT₅;*
ID₂; DG₅ **164** *caritative] caritate RC₃ | emendanda] emendanda sunt PG₃*

absolvantur, antequam^e per satisfactionem^f, ut iam
dictum est, condignam egerint poenitentiam,

175

S105: De sacerdotum iniuria

quoniam iniuria eorum ad Christum pertinet, cuius
legatione^g funguntur. Nec hoc mirum, quia^h, si
quisquamⁱ nostrum cuidam suorum legationem
iniungeret, et a quoquam impediretur aut subditorum^j

180

^k suorum dispiceretur^l, mox indignatus irascetur,
aut^m talia, prout potueritⁿ ^o, vindicaret et ad <VD38,
f. 39rb> iniuriam ac contumeliam sui hoc factum
reputaret et^p talionem^q ^r, si in praesenti <SG670, p.

185

59a> non poterit^s ^t, futuris temporibus redderet. Nam^u,
si in hominum causa haec fiunt, quid^v putatis^w, deus
faciet de suis, <BII13, f. 36ra> qui nec capillum
capitis eorum perire dixerit^x? Unde et^y dominus per

190

Naum prophetam loquitur dicens^z: Deus aemulator^a et
ulciscens dominus, ulciscens^b dominus et habens
furorem, ulciscens^c dominus^d in hostes suos et
irascens ipse inimicis suis. <V630, f. 22va> Ante
faciem indignationis eius, quis stabit, <N442, f. 22va>

---

173 e antequam per *korr. aus* antequam *E97* | f satisfactionem
korr. aus factionem *Bcan4* **177** g legationem *I83; Bcan4* | h quia
fehlt V630 **178** i quisque *V630; E97* **179** j subiestorum *I83;*
subiectorum *Bcan4* **180** k subditorum eorum] a subiectis suis
SG670; S105 | l despiceretur *V630; SG670; E97; P102; BII13*
181 m ut *VD38* | n *interlinear* vel posset *E97* | o poterat *I83;*
SG670; Bcan4; S105 **183** p et *fehlt I83; VD38; SG670; Bcan4;*
P102; BII13; S105 | q *am Rande* vindictam *VD38* | r talionem
korr. aus taliono *Bcan4* **184** s *interlinear* vel posset *E97* | t
posset *korr. aus* poterit *V630; poterat I83; Bcan4; posset korr.*
aus possent *SG670; poterat korr. aus* poterit *BII13; posset S105*
u *Vor* Nam *Rubrik* QUID SIT TALIO *V630 (durch*
Unterstreichung gelöscht) **185** v quod *Bcan4* | w putatis] putatis
ut *Bcan4* **187** x dixit *SG670; S105* | y ex *P102* **188** z dicens
fehlt SG670 | a *am Rande* indignans *VD38* **189** b ulciscens
dominus et habens furorem *fehlt SG670; S105* **190** c ulciscens
korr. aus ulciscen *VD38* | d dominus] dominus et *Bcan4*

176–177 quoniam... funguntur] Ben. III. 462. (conc. Aquisgr. a. 836. C. III c. 7. et II Cor. V. 20). Cf. supr. 3, Evar. 6, Luc 2, Euseb. 17, excerpt. Silv. 8, Dam. 19. (Greg. M. ep. ad Fel.). **186–187** qui... dixerit] Ben. III. 462. (conc. Aquisgr. a. 836. C. III c. 7. et II Cor. V. 20). Cf. supr. 3, Evar. 6, Luc 2, Euseb. 17, excerpt. Silv. 8, Dam. 19. (Greg. M. ep. ad Fel.). **188–196** Deus... se] Nah. I. 2. 6.7.

173–174 ut... est] *fehlt RC3; 74T2; AL3; PG3* **176** ad... Christum] *fehlt PG3* **177–199** Nec... necessaria] Item *CT5; ID2*

et quis^e resistet in ira furoris eius? Indignatio eius
 effusa est sicut ignis, et petrae dissolutae sunt ab eo.
 Bonus est dominus et confortans <I83, f. 43rb> in 195
 die tribulationis et sciens sperantes in se, et reliqua^f.
 Quaedam autem ex his iam aliis fratribus scripsimus,
 quae totiens^g sunt replicanda, quotiens^h fuerintⁱ <S105,
 f. 26r> necessaria.

VD38; P102: De electione episcoporum 200
 S105: Ne eiciantur

Eiectionem^j ^k quoque, ut supra memoratum est,
 summorum sacerdotum sibi dominus reservavit, licet
 electionem eorum bonis sacerdotibus et spiritalibus
 populis^l concessisset. 205

S105: Qui vel qualiter eligantur

Electionem^m ⁿ enim illorum^o taliter apostolus fieri
 iubet: Si quis sine crimine est, unius uxoris virum,
 filios habentem^p fideles, non in accusatione^q luxuria^f,
 aut non subditos, et reliqua. <SG670, p. 59b> 210

Bcan4: XXII

P102; BIII3: XXII Quales esse debeant sacerdotum accusatores
 et quod abraham primus sit appellatus presbyter et quare
 presbyteri^s nominentur^t

S105: A quibus etiam criminosi aculentur 215

[H. 22] Si enim sine crimine sacerdos <VD38, f. 39va>
 eligi praecipitur, nullatenus ab hominibus^u criminibus

193 e qui P102 **196** f reliqua Quaedam autem ex his iam aliis
 fratribus scripsimus quae totiens sunt replicanda quotiens fuerint
 necessaria korr. aus reliqua O93 **198** g toties Bcan4 | h quoties
 Bcan4 | i fuerunt I83; fuerint korr. aus fuerit VD38 **202** j am
 Rande Nota V630; am Rande drei Punkte N442 | k Electionem
 VD38; P102; BIII3; Electionem korr. aus Eiectionem E97 **205** l
 hominibus korr. aus bonis SG670; bonis S105 **207** m am Rande
 | n Electionem enim korr. aus Electionem BIII3 | o eorum BIII3
209 p habentes O93; I83; habens Bcan4 | q accusationem I83;
 Bcan4 | r luxoriae N442 **214** s presbyter P102 | t nominantur
 P102 **217** u ominibus I83; hominibus] hominibus etiam SG670;
 ominibus etiam S105

208–210 Si... subditos] Tit. I. 6. **217–219** nullatenus... permittitur] c. 8.
 conc. Carth. (D.) aut Ben. III. 85. Cf. Fab. 13, Euseb. 3. (Pont. 3, Fab. 26,
 Steph. 2, 11, Fel. II. pp. 12. xv., Sixt. III. pp.).

202 Eiectionem] Electionem PG₄ **207–208** apostolus... iubet] iubet fieri
 apostolus PG₄ **216** enim] fehlt DG₇ **217–218** ab... irretitis] a criminosis
 3L₃; DG₇

irretitis^v ^w accusari aut calumniari <E97, f. 23ra>
 permittitur, nec ab aliis quam ab^x his, qui sine
 220 crimine sunt, et iusta^y electione^z, si necessitas <BII13,
 f. 36rb> fuerit^a, aut ipsi volendo^b domino servire
 elegerint

S105: Sacerdotum inicium et quod inter episcopos et presbyteros
 sacerdotesque^c sine crimine fieri^d et ordinari possint,
 225 et tales per omnia fuerint, quales eligi sacerdotes^e
 iubentur.

VD38: Quod non liceat ulli accusare episcopum nisi talis fuerit
 ut episcopus fieri possit

Porro^f et Moysi praecipitur, ut^g eligat presbyteros,
 230 unde et in proverbii dicitur: Gloria senum canicies.
 Haec vero canicies sapientiam designat, de qua
 scriptum est: <I83, f. 43va> Canicies hominum
 prudentia est. <Bcan4, f. 44v> Cumque nongentos et
 amplius annos ab Adam usque ad Abraham vixisse
 235 homines legerimus^h, nullus alius primusⁱ appellatus est
 presbyter, id est senior, nisi Abraham, qui multo
 paucioribus vixisse annis^j convincitur.

BIII3: de nominibus presbyterorum

Non^k ergo propter decrepitam^l senectutem, sed
 240 propter^m sapientiam presbyteri nominantur. Initiumⁿ
 enim sacerdotii Aaron fuit, licet Melchisedech prior

---

218 v *am Rande* conligatis *VD38* | w *irretitis korr. aus irretitis Bcan4* **219** x ad *VD38* **220** y *iuxta I83; Bcan4* | z *electionem Bcan4* **221** a *fuerit korr. aus fieri VD38* | b *volenter korr. aus volendo SG670* **224** c *sacerdotesque] sacerdotes quae I83; sacerdotes SG670; S105; sacerdotes qui E97* | d *fieri VD38* **225** e *sacerdos I83* **229** f *am Rande* | g *ut korr. aus uti I83* **235** h *legimus VD38; P102; BIII3* | i *prius korr. aus primus SG670* **237** j *annos I83; Bcan4* **239** k *am Rande Nota I83* | l *decrepitam korr. aus decrepitum S105* **240** m *propter] propter suam Bcan4* n *am Rande z V630; am Rande drei Punkte N442*

229–240 Porro...nominantur] *Isid. de off. II. 7. no. 4. aut conc. Aquisgr. a. 816. lib. I. c. 8.* **240–297** Initium...episcopi] *Isid. de off. II. 7. no. 1-3.5.6. aut conc. Aquisgr. a. 816. lib. I. c. 9.*

220–224 si...fieri] *fehlt 3L3* **220–224** si...et] *sacerdotes DG7*
225 fuerint] *inveniuntur DG7* **229** et] *fehlt DG8* | *presbyteros] presbyteros*
id est seniores DB2; AL4; ID3; DG8 **230** senum] *senum est AL4; DG8*
235 legerimus] *legimus DB2; legamus AL4; DG8*

obtulerit sacrificium^o, et post hunc <SG670, p. 60a>
Abraham^p, Isaac^q et Iacob. Sed hi^r spontanea
voluntate, non sacerdotali auctoritate ista fecerunt.

Bcan4: XXIII

245

P102; *BIII3*: XXIII Quod primus Aaron sacerdotale nomen
accepit in lege et summi sacerdotis id est episcopi demonstravit
figuram filii vero eius presbyterorum

[H. 23] Ceterum Aaron primus in lege sacerdotale

nomen accepit primusque pontificali stola indutus^s

250

victimam obtulit iubente domino ac loquente <VD38,
f. 39vb> ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron et filios
eius^t, et applicabis^u ad ostium tabernaculi testimonii.

Cumque laveris patrem cum filiis aqua, <BIII3, f.

36va> indues^v Aaron vestimentis suis^w, id est, lineam^x

255

et tunicam^y, superhumerali^z et rationale, quod
constringes balteo, et pones tiaram in capite <V630,

f. 22vb> eius et laminam sanctam super tiaram, et
oleum unctionis^a fundes super caput eius, atque hoc

ritu^b consecrabitur <I83, f. 43vb> domino. Filios^c

260

quoque illius applicabis et indues tunicis^d lineis,

cingesque balteo, Aaron scilicet^e et^f liberos eius, et
impones^g eis mitras, eruntque sacerdotes mei religione

perpetua. Quo^h loco contemplariⁱ oportet Aaron

summum sacerdotem, id est episcopum^j, fuisse, porro

265

filios eius <N442, f. 22vb> presbyterorum

demonstrasse figuram.

BIII3: de aaron et filiis eius

242 o sacrificium] sacrificium deo *VD38*; *P102*; *BIII3* ;
sacrificium deo korr. aus sacrificium Bcan4 **243** p Abraham]
abraham et *I83* | q iasaac *VD38* | r hi *fehlt SG670*; *S105* **250** s
indutus *korr. aus inductus S105* **253** t eius *fehlt VD38* | u
adplicabit *Bcan4* **255** v induens *Bcan4* | w suis *fehlt SG670*;
S105 | x linea *VD38*; *SG670*; *P102*; *BIII3*; *S105* **256** y tunicam]
tonicam *O93*; *N442*; tunicam et *V630*; *E97*; tunica *I83*; *SG670*;
Bcan4; *P102*; *BIII3*; *S105*; tunica *VD38* | z superhumerali et
rationale] superhumerali et rationali *I83*; *VD83*; *SG670*; *Bcan4*;
P102; *BIII3*; *S105* **259** a occionis *I83* **260** b *am Rande* hoc
modo et consuetudine *VD38* | c Filios *korr. aus Filius S105*
261 d tonicis *O93*; *N442*; *VD38*; tunicis *korr. aus tunices S105*
262 e scilicet] si licet *I83* | f ac *BIII3* **263** g inponas *O93*; *VD38*
264 h *am Rande* z *V630* | i *am Rande* conspiciere considerare
VD38 **265** j episcopum *korr. aus episcopum I83*

Hoc^k enim <SG670, p. 60b> fuit inter^l Aaron
 270 summum sacerdotem et filios eius, <S105, f. 25v>
 qui^m sacerdotes erant, quod Aaron super tunicamⁿ
 accipiebat^o poderem^p, stolam sanctam <E97, f. 23rb>
 et coronam auream, mitram^q et zonam auream et
 superhumerales^r et reliqua, quae praefixa sunt. Filii
 275 autem Aaron super tunicas^s lineas cincti tantummodo
 et tiarati assistebant^t sacrificio^u domini.

VD38: Quod in novo testamento a petro cepit ordo sacerdotalis

Bcan4: XXIII

P102; *BIII3*: XXIII Quod in novo testamento post christum
 280 dominum nostrum a Petro sacerdotalis coeperit^v ordo
 <O93, f. 6va> [H. 24] In^w novo autem testamento post
 Christum dominum nostrum a Petro sacerdotalis
 <VD38, f. 40ra> coepit ordo, quia ipsi primo
 pontificatus in ecclesia Christi datus est dicente
 285 domino ad eum: Tu es, inquit^x, Petrus et super hanc
 petram aedificabo ecclesiam^y meam, et portae inferi
 non praevalebunt^z adversus eam^a, <BII13, f. 36vb> et
 tibi dabo claves regni caelorum. Hic ergo ligandi
 solvendique potestatem <I83, f. 44ra> primus accepit
 290 a domino, primusque ad fidem populum gratia dei^b
 virtute suae praedicationis adduxit. Ceteri vero
 apostoli cum eodem pari^c consortio honorem et
 potestatem acceperunt ipsumque principem eorum esse
 voluerunt. Qui etiam^d iubente domino in toto orbe
 295 dispersi evangelium praedicaverunt. <SG670, p. 61a>
 Ipsis quoque decedentibus^e in loco eorum

269 k *am Rande* | l interr I83 **271** m qui] qui et ipsi I83; SG670; Bcan4; S105; qui et VD38; P102; BIII3 | n tunicam O93; N442 **272** o accipiebat *korr. aus acciebat SG670* | p podere I83; Bcan4 **273** q mitra O93 **274** r superhumerales I83 **275** s tunicas O93; N442; VD38 **276** t assistebant] assistebant in BIII3 | u sacrificium I83; VD38; Bcan4; P102 **280** v coepit BIII3 **281** w *am Rande* H O93; *am Rande* z V630; *am Rande* Nota E97 **285** x inquit *fehlt* VD38 **286** y ecclesiam meam *korr. aus ecclesiam V630* **287** z praevalebunt SG670 | a eum I83 **290** b dei] dei et VD38; P102; BIII3 **292** c *am Rande* simili VD38 **294** d et *korr. aus erant SG670; erant S105* **296** e *interlinear* id est defunctis SG670

281 autem] *fehlt* BS₃; AL₅; IP₆ **282** nostrum] *fehlt* CT₆; IP₆ **285** inquit] *fehlt* DB₃ **289** potestatem] licentiam AL₅ **290** gratia... dei] Dei gratia et DB₃; *fehlt* CT₆; IP₆

successerunt^f episcopi, quorum ordinatio praetaxato^g h
 fieri debet ordine et modo, quos, qui recipit et verba
 eorum, deumⁱ recipit. Qui autem eos spernit^j, eum^k, a
 quo missi sunt, et cuius^l funguntur legatione, spernit 300
 et ipse indubitanter spernetur a domino. Videntes^m
 autem ipsi apostoli messem esseⁿ multam et operarios
 paucos, rogaverunt dominum messis, ut mitteret
 operarios in messem suam. Unde^o electi ab eis^p sunt^q 305
 septuaginta discipuli, quorum typum gerunt presbyteri
 atque in^r eorum loco sunt constituti in ecclesia, de
 quorum ordinatione et reliquorum ministrorum supra
 dixisse <VD38, f. 40rb> sufficiat.

I83: De episcopis primatibus et patriarchis eorumque ministerio

Bcan4: XXV

P102; *BIII3*: XXV A quot sit ordinandus episcopus et quare
 [H. 25] Porro^s quod episcopus non ab uno, sed a^t
 cunctis consensu aut^u praesentia^v comprovincialium^w
 est ordinandus, et nullatenus minus <I83, f. 44rb>
 quam^x a tribus ceteris consentientibus cunctis, idcirco 315
 instituentem domino fieri iubetur, <V630, f. 23ra> ne
 <BIII3, f. 37ra> aliquid contra fidem ecclesiae unius^y
 tyrannica^z auctoritas^a moliretur^b et regula vel fides
 confunderetur credentium^c.

O93; *V630*; *N442*; *VD38*; *E97*: De episcopis primatibus et^d

patriarchis eorumque ministerio

297 f successerunt *korr. aus* successorum *SG670*; successorum
S105 | g *am Rande* praescripto *VD38* | h pretaxato *korr. aus*
 pretextato *V630*; pretaxato *korr. aus* pretextato *S105* **299** i
 domini *S105* | j spernit eum *korr. aus* spernit *SG670* | k eum *fehlt*
S105 **300** l cuius *Bcan4* **301** m *am Rande* z *V630* **302** n esse
fehlt SG670; *S105* **304** o *am Rande* z *V630* | p eo *SG670*; *S105*
 q sunt *fehlt N442*; *I83*; *VD38*; *Bcan4*; *P102*; *BIII3* **306** r in
fehlt I83 **312** s *am Rande* z *V630* | t ac *Bcan4* **313** u aut *korr.*
aus et *O93*; atque *BIII3* | v praesentia *V630* | w
 cumprovincialium *I83*; *Bcan4* **315** x quam a *korr. aus* quam
N442 **317** y unus *SG670*; *S105* **318** z *am Rande* crudelis *VD38*
 | a auctoritate *SG670*; *S105* | b *am Rande* Praepararet conaretur
VD38 **319** c credentium *fehlt VD38* **320** d et *fehlt E97*

299 **299** Qui...spernit] sec. Luc. X. 16. **301–304** Videntes... suam]
 Luc. X. 2. **304–306** Unde...ecclesia] sec. c. 13. conc. Neocaes. Cf. infr.
 c. 28, Dam. de corep. **312–318** Porro...moliretur] Isid. de off. II. 7. no.
 5. 11. i. f. aut conc. Aquisgr. a. 816. lib. I. c. 9.

297 successerunt] surrexerunt *CT7*; *IP6* **299** eos...spernit] spernit eos *IP6*
304 eis] apostolis *ID5* **312–319** Porro...credentium] ITEM *CT7*

Bcan4: XXVI

*P102; BIII3: XXVI De episcopis primatibus et patriarchis
eorumque ministerio*

325

S105: De divisione provinciarum

[H. 26] Provinciae^e autem multo ante Christi adventum
tempore <Bcan4, f. 45r> divisae sunt maxima ex
parte <SG670, p. 61b> et postea ab apostolis et beato
Clemente praedecessore^f nostro ipsa divisio est
330 renovata et in capite provinciarum^g, ubi dudum
primates legis^h erant saeculi ac prima iudiciaria
potestas, ad quos, qui per reliquas civitates
commorabantur, <E97, f. 23va> quando eisⁱ necesse
erat^j, qui ad aulam imperatorum vel regum confugere
335 non poterant, vel quibus permissum non erat,
confugiebant^k pro oppressionibus vel iniustitiis suis
ipsoque appellabant, quotiens^l <N442, f. 23ra> opus
erat, sicut in lege eorum praeceptum erat. Ipsi^{m n o}
quoque <S105, f. 26r> in civitatibus vel locis nostri^p
340 ^q patriarchas^r vel primates, qui unam formam tenent,
licet diversa^s sint nomina, leges^{t u} divinae et^v
ecclesiasticae^w <VD38, f. 40va> poni^x et esse
iusserunt, ad quos episcopi, si necesse fuerit,
confugerent eosque^y appellarent, et ipsi nomine

326 e am Rande drei Punkte N442 **329** f praecessore SG670; P102; S105 **330** g provintiarum korr. aus provintiorum Bcan4 **331** h legis korr. aus leges V630; lege korr. aus leges SG670; leges I83; Bcan4; S105 **333** i is I83; eis fehlt BIII3 **334** j erant I83; Bcan4 **336** k confugiebant korr. aus confugebant V630; Bcan4 **337** l quoties Bcan4 **338** m am Rande z V630; interlinear id est apostoli SG670 | n Ipsi] Ipsi O93; I83; SG670; Bcan4; S105 | o Ipsi quoque korr. aus Ipsi N442 **339** p nostris N442 **340** q nostris patriarchas korr. aus nostri patriarche SG670 | r patriarche S105 **341** s diversa korr. aus diversi S105 | t leges korr. aus legis V630; legis N442; I83; Bcan4; S105 | u leges divinae] lege divina korr. aus leges divine SG670 | v et fehlt I83; SG670; Bcan4; **342** w ecclesie SG670; S105 | x poni et esse] preesse SG670; praesse se korr. aus penitentes se S105 **344** y eos I83; Bcan4

326 autem] fehlt DG₁₀ **327** maxima] maxime 3L₄ **329** praedecessore] precessore 3L₄ **330** renovata] revocata 3L₄ **331** legis... erant] erant legis DG₁₀ **332** civitates] fehlt CT₈; ID₆; IP₇ **339** nostri] nostre 3L₄ **341** sint] sunt 3L₄ **344** ipsi] ipso 3L₄

primatum^z fruerentur^a et^b <I83, f. 44va> non^c alii. 345
 Reliquae^d vero metropolitanae civitates, quae^e minores
 iudices habebant^f, licet maiores comitibus essent,
 haberent^g metropolitanos suos, qui praedictis iuste
 oboedirent^h primatibus, sicut etⁱ in legibus saeculi
 olim <BII13, f. 37rb> ordinatum erat, qui non 350
 primatum^j, sed <SG670, p. 62a> aut
 metropolitanorum^k aut archiepiscoporum nomine
 fruerentur. Et licet singulae metropoles civitates suas
 provincias habeant^l, et suos metropolitanos^m nⁿ habere
 debeant^o episcopos, sicut prius metropolitanos iudices 355
 habebant^p saeculares, primates tamen, ut^q praefixum
 est, et tunc et nunc habere iussae sunt, ad quos post
 sedem apostolicam summa negotia conveniant, ut
 ibidem, quibus necesse^r fuerit, releventur^s et iuste^t
 restituantur, et hi, qui iniuste opprimuntur, iuste 360
 reformatur atque^u fulciantur, episcoporumque^v causae
 et summorum^w negotiorum iudicia^x salva^y z apostolicae
 sedis auctoritate iustissime terminentur. Haec ab

345 z primatum *korr. aus* primate V630; primatum *korr. aus*
 primatu SG670 | a fruerentur et non alii] fruerentur *korr. aus*
 fruerentur et alii SG670 | b et non *fehlt* I83; et non alii *fehlt*
 VD38; P102; BII13 | c non *fehlt* I83; Bcan4; S105 **346** d
 Reliqui V630 | e *interlinear* id est olim SG670 **347** f habeant I83
348 g *interlinear* id est nunc SG670 **349** h oboedirent *korr. aus*
 obidirent V630 | i et *fehlt* V630; N442 **351** j *interlinear* um
 SG670 **352** k metropolitaram SG670; S105; metropolitanorum
korr. aus metropolitaram Bcan4 **354** l habeant et suos
 metropolitanos habere debeant episcopos, sicut prius
 metropolitanos iudices *fehlt* SG670; S105 | m metropolitanos]
 metropolitanos iudices V630 | n metropolitanos habere debeant
 episcopos sicut prius metropolitanos iudices] metropolitanos
 habere debent episcopos sicut prius metropolitanos iudices *korr.*
aus metropolitanos dices P102 **355** o debent P102 **356** p
 habeant *korr. aus* habeant O93; V630; habeant I83; SG670;
 Bcan4; habeant *korr. aus* habeat S105 | q *am Rande* an
 confirmata est VD38 **359** r necesse I83 | s releventur Bcan4 | t
 iniuste Bcan4 **361** u aque I83 | v episcoporum I83; SG670;
 Bcan4; S105 **362** w summarum V630 | x iudicia I83 | y *am Rande*
 servata VD38 | z silva I83

346–353 Reliquae... fruerentur] sec. c. 12. conc. Chalc.
363–368 Haec... mandamus] sec. c. 2. i. f., c. 3. i. f. conc. Carth. (D). Cf.
 Clem. 70.

345 et... alii] *fehlt* DG₁₀ **346** Reliquae] *vor* Reliquae *Rubrik* In quibus
 locis sint metropolitani ID₆ **350** olim] *fehlt* CT₈; ID₆; CT₈
355–356 iudices... habebant] habebant iudices CT₈; ID₆; PG₅; 3L₄
357 iussae... sunt] debent PG₅; 3L₄

antiquis, haec ab^a apostolis^b, haec a sanctis <VD38, f.
 365 40vb> patribus accepimus, vobisque, ut postulastis,
 rimanda^c ^d et futuris tenenda <I83, f. 44vb>
 temporibus mittimus, et reliquis fratribus praedicanda
 ac^e cunctis fidelibus tradenda mandamus, ne pastorum
 imperitia, qui sequuntur, deteriores fiant dicente
 370 domino per prophetam: Ipsi pastores ignoraverunt
 intellegentiam, quos rursus dominus detestatur dicens:
 Et tenentes legem nescierunt me. <V630, f. 23rb>
 Nesciri ergo veritas se ab eis conquaeritur^f ^g et
 <SG670, p. 62b> nescire^h seⁱ principatum nescientium
 375 protestatur, quia profecto <BIII3, f. 37va> hi, qui ea,
 quae sunt domini, nesciunt, a domino nesciuntur
 Paulo attestante^j, qui ait: Si quis ignorat, ignorabitur.
 Hinc^k et psalmista non optantis animo, sed
 prophetantis mysterio^l denuntiat <O93, f. 6vb> dicens:
 380 <E97, f. 23vb> Obscurentur oculi eorum, ne videant,
 et dorsum eorum^m semper incurva. Obscuratisⁿ ergo
 oculis dorsum flectitur^o, quoniam, cum^p lumen
 scientiae perdunt, qui^q praeunt^t, sine dubio ad
 portanda^s peccatorum onera inclinantur^t sequentes^u. Hic
 385 ergo inter manus latronum et dentes furentium
 luporum utcumque versamur^v.
 Ideo et docere alios et nos ipsos, prout dominus
 dederit, providere debemus. <I83, f. 45ra>

O93: Nota Sane percussor

364 a ab *fehlt* I83; S105 | b apostolicis P102 **366** c *am Rande* investiganda VD38 | d rimandi P102 **368** e ac *korr. aus* a O93; V630; a VD38; P102; S105 **373** f *am Rande* murmurat acclamat VD38 | g conquiritur I83; queritur SG670; adtestatur S105 **374** h nescire se *korr. aus nescire* SG670 | i se *fehlt* I83; VD38; Bcan4; P102; BIII3; S105 **377** j testante N442 **378** k hic Bcan4 **379** l ministerio I83; SG670; Bcan4; S105 **381** m ipsorum P102 | n Obscuratis *korr. aus Obscuritatis* V630 **382** o flectitur *korr. aus inflectitur* I83 | p cum lumen] culmen I83 **383** q *am Rande* qui praecedunt VD38 | r pereunt P102 **384** s portandum Bcan4 | t inclinatur VD38; inclinatur *korr. aus* inclinatur BIII3 | u sequaces E97 **386** v *am Rande* habitamus VD38

368–384 ne...sequentes] Greg. M. reg. past. I. 1. i. f. (2,3.) aut conc. Aquisgr. a. 816. lib. I. c. 14. **384–386** Hic...versamur] Aug. serm. de past. no. 14. (5,232) aut conc. Aquisgr. a. 816. lib. I. c. 12. Cf. Fab 11.

Sane^w x <VD38, f. 41ra> percussor^y ille dicitur 390
 doctor, qui sermone inutili conscientiam percutit
 infirmorum. Ideo tenere vos et omnes fideles oportet
 eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem,
 ut potens sit consolari in doctrina sancta et
 contradicentes redarguere, et recte viventes <N442, f. 395
 23rb> atque rectam fidem tenentes consolidare.

Bcan4; BIII3: XXVII

P102: XXVII De his qui dicunt filium minorem patre quia
 propheta dixit verbum faciet dominus breuiatum universo orbi
 [H. 27] <SG670, p. 63a> <Bcan4, f. 45v> <S105, f. 400
 26v> Illis^z ergo^a, qui dicunt, quod filius in eo minor
 est, quia propheta inquit: Verbum faciet dominus
 breuiatum universo orbi, ita respondendum divinis est
 testimoniis: Verbum breuiatum, quod dominus faciet^b
 super terram non imminutionem^c deitatis in filio dei 405
 significat, sed dispensationem susceptae carnis
 annuntiat, in qua^d dispensatione non solum^e patre
 hominis filium, sed etiam^f angelis legimus minoratum
 Paulo apostolo attestante: Eum autem, inquit, <BIII3,
 f. 37vb> modice^g minus quam^h angelis minoratum 410
 vidimusⁱ Iesum propter passionem mortis gloria et
 honore coronatum. Et infra propter quam causam non
 confunditur fratres eos vocare dicens: Annuntiabo
 nomen tuum fratribus meis, in medio <I83, f. 45rb>
 ecclesiae laudabo te. Et propheta inquit: Minorasti 415
 eum paulo minus ab angelis, gloria et honore
 coronasti eum, et ut verbum dei patris breuiatum non
 esse in filio doceamus, <VD38, f. 41rb> hanc^j ex^k

390 w am Rande Nota E97 | x Si I83; S105; Sane] si quidem
 korr. aus si SG670; Sane korr. aus Si Bcan4; Sane ut P102 | y
 precursor I83 **401** z am Rande z V630 | a autem korr. aus ergo
 SG670 **404** b facit I83; Bcan4 **405** c immutationem I83 **407** d
 quali V630 | e solum] solum a korr. aus solum SG670 **408** f
 etiam] etiam ab korr. aus etiam SG670 **410** g interlinear id est
 paulo SG670 | h quam] quam ab korr. aus quam SG670 **411** i
 videmus BIII3 **418** j hanc korr. aus hac P102 | k ex fehlt V630;
 E97

390–396 Sane... consolidare] sec. Hieron comm. ad Tit. 1 (9,431.) aut
 conc. Aquisgr. lib. I c. 10. **401–468** Illis... adventum] Idacii Clari contra
 Varimad. lib. (p. 736).

394 sancta] sacra DG₁₁

Isaiae prophetae^l volumine sententiam^{m n} approbamus:
 420 Numquid abbreviatus <SG670, p. 63b> factus est
 sermo meus^{o p} aut parvus^q, ut non possim redimere?
 Aut non est in me virtus ad liberandum? dicit
 dominus omnipotens. Et iterum: Haec dicit dominus
 omnipotens: Numquid abbreviata^r est manus mea, ut
 425 salvare non possit? Aut non potest vivificare^s cor
 humilium et spiritum contritorum? Et ut brachium
 patris^t, quae <V630, f. 23va> manus est^u, filium esse
 doceret^v, intulit dicens: Paravit dominus brachium
 sanctum suum in oculis omnium gentium et videbunt
 430 omnes fines terrae salutare eius. <E97, f. 22'ra> Nam
 et novissimo tempore^w hic sensus non inaniter^x poterit
 coaptari, in quo tempore dominus pro redemptione
 nostra carnem^y suscipiendo advenit, ut et illum, qui
 habebat mortis imperium, sua morte destrueret, et eos,
 435 quos in tenebris et umbra mortis captivos subegerat^z
^a, virtutis^b suae potentia in ipso parvo et^c exiguo^d
 temporis^e spacio liberaret. De hoc etiam exiguo
 tempore discipulos instruebat, dum <I83, f. 45va> eos
 in lucem^f, <BII13, f. 38ra> cum adhuc tempus
 440 haberent, incedere praemonebat: Pueri, inquit,
 novissima <SG670, p. 64a> hora est, dum lucem
 habetis, ambulate in lucem^g, ne vos tenebrae
 comprahendant. Et in canonicis <VD38, f. 41va>
 apostolorum legitur epistolis: Filioli, novissima hora
 445 est, quia multi pseudoprophetae^h exieruntⁱ in hunc

---

419 l prophetae *korr. aus* prophetiae V630 | m scientiam, *interlinear* vel sententiam E97 | n sententiam approbamus] approbamus scientiam V630 **421** o meus *korr. aus* meos VD38 p meus aut *korr. aus* meus O93 | q parvus *korr. aus* parvos P102 **424** r abbreviata *korr. aus* adbreata I83 **425** s vivicare N442 **427** t patris quae manus est] patrisque manum *korr. aus* patris que manu se SG670 | u est *fehlt* S105 **428** v docere I83; Bcan4 **431** w tempore I83; VD38; SG670; P102; BIII3; S105; tempore *korr. aus* tempore E97 | x inaniter *korr. aus* inanter BIII3 **433** y carnem suscipiendo] carne suscipienda I83; Bcan4 **435** z *am Rande* subiugaverat VD38 **436** a subegerit I83; Bcan4 b virtus VD38 | c et exiguo] exigui VD38; P102; BIII3 | d *am Rande* brevis VD38 **437** e temporis *korr. aus* tempore V630 **439** f luce SG670; S105 **442** g luce VD38; SG670; P102; BIII3; S105 **445** h pseudoprophetae SG670 | i exierunt *korr. aus* exerunt O93

mundum^j. Et Paulus apostolus: Tempus^k enim breve est. Et iterum^l: Praeterit^m enim figura huius mundi. Et iterum: Omnia haec adⁿ correptionem^o nostram facta sunt, in quos^p finis^q saeculorum^r obvenit^s. Nam dominus in ipsa oratione^t dominica^u breviavit^v nobis sermonem, dum nos a multiloquio^w prohibens^x pauca docuerit^y, quae pertineant ad salutem. <S105, f. 27r> Cum oratis, inquit, nolite multum loqui. Et infra: Vos autem, cum oratis, <N442, f. 23va> dicite: Pater noster, qui es in caelis, et cetera. Non enim propheta filium dei in hoc capitulo minoratum designavit in verbo, quoniam ipse in prophetis retro tempore loquebatur, qui etiam nunc per apostolos et^z apostolicos viros novissimo tempore loquitur: Ego, inquit, qui^a loquebar in^b servos^c meos prophetas, ecce <SG670, p. 64b> adsum. Et alius <I83, f. 45vb> propheta: Sicuti est ab initio usque in saeculum, neque adiectum est ei neque minuetur illi^d, quoniam ipse est dominus creaturae suae. Ecce quale^e verbum brevium fecit dominus^f in^g orbem terrarum, non quia, ut illi putant, inferiorem patri^h intimaretⁱ hominibus filium, sed quia^j novissimum eius annuntiaret adventum.

446 j modum O93 | k apostolus: Tempus enim breve est. Et iterum *korr. aus* apostolus V630 **447** l iterum Praeterit enim figura huius mundi Et iterum *korr. aus* iterum E97 | m Praeterit *korr. aus* Praeteriet O93; Praeteriit V630; N442; VD38; Bcan4; P102; BIII3; Praeriit I83 **448** n am Rande ad increpationem sive admonitionem VD38 | o correctionem V630; E97 **449** p quo N442; I83; VD38; quos *korr. aus* quo BIII3 | q finis *korr. aus* fines O93; fines V630 | r saeculorum *korr. aus* saeculorum de I83 | s obvenerunt V630 **450** t *interlinear* pater noster SG670 | u dominica *fehlt* I83; VD38; SG670; Bcan4; P102; BIII3; S105 | v breviavit *korr. aus* breavit E97 **451** w multiloquio *fehlt* Bcan4; multiloquio *korr. aus* multiquio E97 | x prohibens pauca docuerit quae pertineant ad salutem *korr. aus* prohibens E97 **452** y docuerint Bcan4 **458** z et] et per I83; VD38; SG670; Bcan4; P102; BIII3; S105 **460** a quid VD38 | b in] per in VD38; per, *interlinear* in BIII3 | c servos meos prophetas] servis meis prophetis SG670; S105 **463** d illi *fehlt* I83; SG670; Bcan4; S105 **464** e qualem VD38 **465** f dominus] dominus super VD38 | g in *korr. aus* super BIII3 **466** h patre SG670; S105 | i am Rande designaret VD38 **467** j quia *korr. aus* qua VD38

<BII13, f. 38rb> Si^k ^l ergo, ut praedictum est, Aaron
 470 filii^m presbyterorum figuram gestabant et Aaron
 summi <Bcan4, f. 46r> sacerdotisⁿ, id est episcopi,
 Moyses^o <VD38, f. 41vb> indubitanter Christi
 tenebat^p formam, quoniam fuit^q similitudo mediatoris
 dei, qui est inter deum et hominem Iesus Christus,
 475 qui est verus dux populorum et verus princeps
 sacerdotum et dominus pontificum, cui est honor et
 gloria in saecula saeculorum. Amen.
 O93, f. 6vb; V630, f. 23va; N442, f. 23va; I83, f.
 45vb; VD38, f. 41vb; SG670, p. 64b; Bcan4, f. 46r;
 480 E97, f. 22'ra; P102; BII13, f. 38rb; S105, f. 27r

---

469 k *am Rande z V630* | l Sic I83; Bcan4 **470** m filii
 presbyterorum figuram gestabant et Aaron *fehlt* I83; VD38;
 SG670; Bcan4; P102; BII13; S105 **471** n sacerdotes Bcan4
472 o Moyses] moyses autem *korr. aus moyses SG670* **473** p
 tenebat *korr. aus tenebant VD38* | q fuit] ipse fuit *korr. aus fuit*
 fuit SG670

469–476 Si...pontificum] Isid.de off. II. 5.no. 4. aut conc. Aquisgr. 816.
 lib. I. c. 9.